

INLEIDING DE MAN DIE HUIZEN SCHONK

Het is een wijk als zovele in de stad Medellin. De wegen zijn slechts gedeeltelijk verhard; als het regent veranderen ze in een modderpoel. De meeste huizen hebben geen verdieping, soms is er provisorisch iets opgestapeld. De straten zijn smal en steile trappen verbinden de lagere met de hogere gedeelten van de wijk. Het stikt er van de kleine buurtzaakjes, waar eerste levensbehoeften te koop zijn. De winkeltjes hebben de omvang van een grote klerenkast en bestaan uit enkele houten schappen, een toonbank en een groot hek aan de straatkant; een bord met de namen van enkele steden geeft de uitslag van de belangrijkste Colombiaanse loterijen. Het bijzondere van deze sloppenwijk is dat ze gebouwd is door Pablo Escobar. Escobar de drugshandelaar, Escobar de leider van het roemruchte kartel van Medellin, Escobar de narcoterrorist, die met zijn moordaanslagen en bommen in de jaren tachtig en negentig drie Colombiaanse presidenten aan het wankelen bracht.

Pablo Escobar deed namelijk ook aan liefdadigheid. Hij be-

steedde een deel van zijn fortuin aan het verlichten van de noden van de arme bevolking, vooral in de sloppenwijken van Medellín en Envigado. In het begin van de jaren tachtig liet hij zelfs een complete wijk bouwen, rond de vijfhonderd woningen die in 1984 officieel aan de bewoners werden overgedragen. Escobar kon bij de overdracht niet aanwezig zijn omdat hij op de vlucht was voor de autoriteiten. Hij werd verdacht van de moordaanslag op de toenmalige minister van Justitie, die het had gewaagd Escobars morele integriteit in twijfel te trekken. De feestelijke opening van Escobars wijk liet de drugscapo over aan enkele van zijn naaste medewerkers en aan doña Hermilda Gaviria, zijn moeder, en zonder twijfel de belangrijkste persoon in zijn leven.

In de wijk Pablo Escobar wordt nog steeds gefluisterd dat de beroemde drugshandelaar niet dood is, maar leeft, geruchten die de legende over de capo steeds opnieuw leven inblazen. ‘Ze zeggen dat een persoon die veel op Pablo Escobar leek en aan aids leed, bereid was zich dood te laten schieten, in ruil voor een beloning voor de familie die hij achterliet,’ zegt Trinidad Ochoa, een van de wijkbewoners. Net als zij willen velen hun grote weldoener niet verliezen maar de illusie in stand houden dat hij nog leeft. Iets minder dan de helft van de wijkbewoners behoort tot de oorspronkelijke bewoners, de families die een huis cadeau kregen van Pablo Escobar. Ochoa zegt: ‘Ik zal Pablo Escobar mijn hele leven dankbaar blijven. Hij heeft mij een huis gegeven en een stuk bouwgrond aan mijn zoon met vier kinderen die geen enkele plek had om te wonen.’ Ze vertelt ook dat er rond de eerste verjaardag van Escobars dood een vlugschrift in de wijk werd verspreid met een gebed waarin werd gerept over de wonderen die Pablo Escobar zou hebben verricht. Een buurvrouw is er werkelijk van overtuigd dat Escobar de hand heeft gehad in enkele onverklaarbare gebeurtenissen, maar Trinidad geeft toe dat ze nog nooit concrete bewijzen heeft gezien.

De eerste honderdveertig woningen van de wijk stelde Escobar zonder een vergoeding of tegenprestatie te vragen, beschikbaar aan bewoners van de wijk Moravia, een verzameling hutten van hout en karton die op de gemeentelijke vuilnisbelt van Medellín was gebouwd. Ook voormalige collega’s van doña Hermilda, die onder-

wijzeres was, maakten een kans dit lot uit de loterij te winnen. Nubia Echeverri, een tijdlang dienstmeisje bij Escobars moeder, is een andere begunstigde van Escobars liefdadigheid. Er hangt een ingelijste foto van Pablo Escobar en zijn moeder aan haar muur. 'Dat zijn de weldoeners die me mijn huisje hebben gegeven,' legt ze uit. Op de vraag of ze gelooft dat Pablo Escobar dood is of niet, antwoordt ze: 'Ik hoop van niet. Moge God hem zijn fouten vergeven als hij fouten heeft gemaakt; en moge God hem veel gezondheid schenken voor het geval hij nog leeft.' Francisco Florez, een bejaarde man van 87 jaar, zegt over Escobar: 'Hij was een schoonheid van een man die erg goed was voor de armen van de stad. En dat kun je van de corrupte politici van dit land niet zeggen.' De 'fouten' die Escobar heeft begaan, zijn volgens hem een gevolg van de meedogenloze achtervolging, waaraan Escobar werd blootgesteld; en zijn terroristische acties waren geboren uit noodzaak, uit zelfverdediging.

Meer dan tien jaar na zijn dood is over Pablo Escobar nog steeds niet het laatste woord gezegd. Zijn betekenis is op veel verschillende manieren te interpreteren. Als er over Pablo Escobar wordt gepraat, gaat het natuurlijk in de eerste plaats over drugshandel, geweld en terrorisme. Maar hij was een persoon met veel facetten. Hij was ook een politieke rebel, een anarchist en een voorvechter van een achtergestelde sociale klasse; hij werd een 'Robin Hood' genoemd die stal van de rijken en gaf aan de armen. Hij stortte zich in de politiek en kreeg landelijke bekendheid. Hij werd een internationale beroemdheid door de verhalen die de ronde deden over zijn spectaculaire ontsnappingsacties. En na zijn dood is de mens Escobar veranderd in een mythe.

Mythes hebben de functie om dingen te verklaren die met de rede en de logica niet uit te leggen, niet te vatten zijn. Escobar werd een symbool voor een bijzonder bewogen periode in de Colombiaanse geschiedenis: de jaren tachtig en het begin van de jaren negentig. Die werden gedomineerd door *sicarios* (jeugdige huurmoordenaars), bommen, ontvoeringen, kartels en drugshandel. Escobar was de verpersoonlijking van al dit lelijks, hij alléén ver-

tegenwoordigde de nationale terreur, hij was de op aarde neerge-
daalde duivel. Misschien was dit te veel eer. Op een gegeven mo-
ment werd de figuur van Pablo Escobar er door iedereen te pas en
te onpas bijgehaald om die bloedige periode uit de Colombiaanse
geschiedenis te interpreteren en te verklaren: Escobar was niet lan-
ger een persoon van vlees en bloed, maar een mythe... Of zoals Es-
cobar zelf eens zei in een interview, toen hem gevraagd werd naar
zijn betrokkenheid bij twee politieke moorden: 'Ik zal antwoorden
met de woorden van Bernardo Jaramillo een paar jaar geleden: te-
genwoordig is het zo dat meneer Pablo Escobar verantwoordelijk
wordt gesteld voor alles wat er gebeurt. Ze geven hem de schuld
van alle schurkenstreken die in ons land gedurende de laatste ja-
ren hebben plaatsgevonden.'

In de Griekse tragedie die de Colombiaanse geschiedenis zon-
der twijfel is, speelde Escobar de rol van de tragische held. Zijn on-
gebreidelde ambities leidden tot de dood van talrijke onschuldige
burgers, tot massamoorden en willekeurige terreur. Maar Escobar
was ook de held van een sociale klasse die in de Colombiaanse
maatschappij geen kans kreeg, hij wierp zich op als de politieke lei-
der van de minderbedeelden. Hij was een kleine crimineel, een au-
todief, een drugshandelaar, een filantroop, werd vervolgens hét
symbool van terreur en geweld en ten slotte een concept, een idee:
een mythe.

De drugshandel in Colombia begon niet met Pablo Escobar en
eindigde niet met zijn dood. Escobar was in enkele opzichten ver-
gelijkbaar met andere drugshandelaren: hij zocht naar een manier
om zich zo snel mogelijk te verrijken, zonder zich daarbij al te veel
te bekommeren om scrupules. Bovendien deinsde hij er niet voor
terug veel geweld te gebruiken, net als zijn generatiegenoten Gon-
zalo Rodriguez Gacha en Griselda Blanco, en dat stelde hem in
staat de oude generatie drugshandelaren en smokkelaars naar de
kroon te steken. Maar de ambitie van Pablo Escobar reikte verder.
Hij wilde niet alleen drugshandelaar zijn en rijkdom verwerven,
zoals zijn collega's; hij wilde ook politieke macht en sociale erken-
ning. De drugshandel was voor hem slechts een instrument daar-
toe. Escobar slaagde erin een zetel te veroveren in het Colombi-

aanse parlement. Maar op het toppunt van zijn glorie, toen hij dacht dat hij werkelijk geaccepteerd was in de hoge kringen van de Colombiaanse maatschappij, begon zijn val. Een krant onthulde de criminele antecedenten van de 'geachte volksafgevaardigde' en kort daarop keerde de politieke elite hem de rug toe. Escobar was terug bij af. En een grote frustratie rijker. Toen begon hij met het plaatsen van autobommen, het vermoorden van politici, politieagenten en rechters, kortom iedereen die hem iets in de weg wilde leggen. Hij was gefrustreerd omdat zijn vroegere bondgenoten hem de rug toekeerden. Escobar wist dat hij niet de enige slechterik in Colombia was en eiste gerechtigheid.

In een autobiografie die Escobar in de laatste jaren van zijn leven was begonnen, maakte hij de balans op van zijn leven, analyseerde zijn betekenis en voorspelde zelfs zijn eigen dood: 'Op elk moment kunnen we het grote nieuws vernemen over zijn definitieve val. Het zal groot nieuws zijn voor het leger en de politie, en iedereen zal deze 'overwinning' willen opeisen. (...) Sommigen zullen zich afvragen of Pablo Escobar obsoleet en een onbelangrijk symbool was, waarachter een leger van drie miljoen personen schuilging die direct of indirect van de handel leefde en dan reken ik ook mee: corrupte legerofficieren en politieagenten, advocaten, de sicario's, de tussenhandelaren en de journalisten. Weinig mensen zullen om hem huilen. Maar er zal één persoon opstaan en zeggen dat hij het was die de belangrijkste handel aan het eind van de twintigste eeuw organiseerde en de meeste deviezen het land binnen bracht. Eén persoon zal erkennen dat hij wel degelijk de belangrijkste en meest stoutmoedige leider uit het Antioquia van de jaren tachtig was...'

1

VAN GRAFSCHENDER TOT COCAHANDELAAR 1949-1976

Het huis van de nieuwe onderwijzeres staat vlak naast het schooltje waar de kinderen uit El Morro onderwijs genieten. Het dorpje valt onder de gemeente Titiribi en ligt op het uitgestrekte platteland van de provincie Antioquia, ongeveer vijftig kilometer ten zuidwesten van de stad Medellin. De onderwijzeres, Hermilda Gaviria, is een paar maanden eerder naar Titiribi overgeplaatst en heeft haar intrek genomen in de kleine woning met twee vertrekken die, als de meeste huizen op het Colombiaanse platteland, is opgetrokken uit hout en leem. Doña Hermilda, zoals de onderwijzeres door de buurtbewoners wordt genoemd, is naar Titiribi gekomen met haar man, Abel Escobar, en drie kinderen: twee jongens en een meisje. Hoewel iedereen vindt dat ze een goede onderwijzeres is, hebben enkele ouders wel eens blijk gegeven van enig ongenoegen, omdat de nieuwe juffrouw er wel erg liberale denkbeelden op nahoudt. Maar de kinderen leren goed en de overweldigende persoonlijkheid van doña Hermilda smoort elke kritiek in de kiem.

Die nacht, als het gezin aanstalten maakt om naar bed te gaan, hoort Pablo, het jongste kind, vreemde geluiden om het huis en hij waarschuwt zijn ouders. Dan klinkt het geschreeuw en geroep van een groep mensen, dat steeds dichterbij komt. Doña Hermilda weet meteen wat er aan de hand is. De *godos*, zoals de bendeleden van de conservatieve partij worden genoemd, komen verhaal halen omdat zij, Hermilda Gaviria, een liberale onderwijzeres die er zogenaamd goddeloze vrijmetselaarsideeën op nahield, hun kinderen les geeft. Ze voelen de doodsdreiging die op hen afkomt, sluiten snel de deuren en gaan met zijn allen op het grote bed staan. Ze omhelzen elkaar en bidden tot het beeld van het kindje Jezus van Atocha, dat aan de muur boven het bed hangt. Doña Hermilda, een diepgelovige vrouw, heeft van haar grootmoeder geleerd om in tijden van nood voorspraak te vragen bij dat beeld omdat dat eerder ook goede resultaten had opgeleverd.

De schreeuwende en met kapmessen bewapende menigte heeft het huis inmiddels volledig omsingeld, en enkele mannen proberen de deuren in te slaan en het huis in brand te steken. Maar het lijkt wel alsof de vurige gebeden van de familie onmiddellijk worden verhoord, alsof het kindje Jezus het huis heeft veranderd in een onneembare vesting. Hoewel de *godos* verschillende keren proberen het huis met hun toortsen aan te steken, wil het hout geen vlam vatten en ook de deuren houden stand onder het voortdurende gedreun. Het is al bijna ochtend als het leger bij de school verschijnt en doña Hermilda en haar gezin kan ontzetten. Als ze hun huis uitlopen, zien ze iets dat ze nooit meer zouden vergeten: liberale boeren zijn aan hun voeten opgehangen aan de balken van de school en zijn onthoofd met een kapmes. Het donkerrode bloed dat de muren en de gang bedekt, kleeft aan hun voeten terwijl ze over de stenen vloer lopen. De commandant van de legereenheid geeft de familie Escobar het advies om meteen te vertrekken en niet terug te keren naar hun woning, want de *godos* zijn zeker nog in de buurt en kunnen elk moment weer opduiken. Zonder kleren in te pakken, zonder ook maar iets mee te nemen, verlaat het gezin woning en school. Onder begeleiding van een paar soldaten vluchten ze naar het centrum van het dorp, waar ze de eerste trein naar Medellin nemen.